

MÓRA FERENC AZ „EGYETEMI KÖR”-BEN

Írta: HEGEDŰS ANDRÁS

Móra Ferenc többször idézte egyetemi éveit. Leggyakrabban, több változatban ezeknek az éveknak a nyomorát: *a fagyoskodást, az éhséget, a megélhetés miatti hajszolt élettempót. A téli Istenben* így írt: „Ó, hogy gyűlöltem mindig ezt a gonosz téli Istent, aki velem együtt nőtt, és mindig rám talált! Törött ablakú filozopter odúm takarótlan vackán hányszor éreztem borzongató leheletét! Pesti hajnalokon álmosan bukdácsolva a korrektori műhelybe, nyútt kabátom alatt hányszor hasogatta jégtűs korbácsaival fiatal bőrömet! S mikor már jól ment a sorom, és ágyterítőkbe takaródzva hajnalig égethettem a petróleumot, hányszor kellett gémberedett újjaimat a lámpaüvegen melegíteni, mert sürgős volt a munka: az élet rövid és a lexikon hosszú, és még akkor ifjú számár voltam, aki azt hitte, hogy könyvekben lakik a bölcsesség”. [1] A *Pesten rend van* című írásában kesernyés-humoros ízzel így eleve-nítette fel egyetemi éveit krajcáros szegénységét: „Könnyű szívvel és jó kedvvel indulok el hazulról, Ceglédig egészen jól elmulatom magam mindenféle szép tervekkel, leszámolok a kiadókkal. Singer és Wolfnertől jár egy tavaszi versért tizenöt korona, a *Vasárnapi Újságtól* tíz korona, a *Magyar Figarótól* öt korona, nézzem csak, az összesen harminc korona, abból a szoba elvisz tizenhárom koronát, ebéd a József utcában tíz korona, szalonna, kenyér egész napra öt korona — no, nézd csak, még marad is két koronám. Marad, no marad, akárhogy számolom. Istenem, de nagy kő esett le a völegényi szívemről! Huszonötödikén lesz a menyasszonyom születésnapja, s két hét óta évődöm rajta, hogy miből veszek neki valamit. Tavaly más volt, tavaly még csak gimnazista voltam, szedtem neki búzavirágot, és költői párhuzamot vontam a közt és az ő szeme közt, de már egy filozopter mégsem tehet ilyen gyerekséget. Meg kell mutatni, hogy úr az ember ...” Először két koronás ajándék vásárlására gondolt, később olyanra, hogy maradjon néhány fillér, egy kis luxusra is. Rövid szivarra is meg pörkölt mandulára is. Nagyszerű múzsaabrak az mind a kettő, mikor a lírai költő tizenkilenc esztendő, és olyan hónapos szobája van neki a Gyöngy-tyúk utcában, amelyiknek hát van egy-két hibája, de az sokat ér benne, hogy az ablakán senki se tátja be a száját. Tudniillik nincs ablaka” [2]. Ennek az embert próbáló nyomornak a legfeledhetlenebb mozzanatát a *Boldogult költő-koromból* című írásában így örökítette meg: „Télvizes idő volt, amikor én legjobban szoktam fájni, a február és március összeakaszkodásából születő zegernye, amikor a régi havat elnyalogatja a tavasz és új havat szítal a menekülő tél. A szobai hideg elől kimenekültem a hókavaráró szélbe. A Rókus-kórház földszinti konyhája adtak nekem olyankor menedéket, azoknak a rossz ablakain tódult ki a gőz, amely meleg is volt, ételszagú is, fűtötte is az embert, jól is lakatta, s elviselhetővé tette az életet amaz ifjú boglyas számára, aki nem vállán viselte a glóbuszt, mint Atlasz, hanem a szívében. (A mai kezdő kartársak érdekében remélem, hogy ezt a népjóléti intézményt máig se rontották el a megjavítással.)

Hát ott élvezkedtem, mohón nyelve a meleg párárt és számolgatva a kabátzsebben tartózkodó vagyont. Akárhányszor eresztgettem át az újjaim közt, csak hat fillér volt, s nem tagadhatom le, hogy a négy fillér híja kissé megingatta bennem a lelki egyensúlyt. Isten bocsássa meg, a húszas évek elején jártam akkor, s tapasztalati lélektannal, logikával és metafizikával táplálta lelkemet a szigorú, fekete szakállas Pauer Imre tanár úr, akinél éppen aznap kollokváltam kitűnőre az etikai determinizmus elméletéből. De Hobbes és Shaftesbury minden filozófiáját odaadtam volna négy fillérért, mert a hattal együtt az tíz, s tíz fillérért két rövidszivart vehettem volna, megszépítéséül nemcsak a mának, hanem a holnapnak is. Ilyen telhetetlen az ember, mikor még olyan nagy haja van, hogy futja belőle bajuszra is, ellenben a filozófiája olyan kevés, hogy kénytelen órákat venni belőle.

Lehet, hogy ha tovább emészttem magam a hiányzó négy fillér problémájával, nagy gondolkodó leszek belőlem, és nevem mint egy új filozófiai rendszer megalapító-jáé kerül az utókor elé, de egy kolduska elejét vette filozófiai karrieremnek.

— A Krisztus hét sebére! — nyikorogta, és elém tartotta a tenyerét.

Zsákdarabokba csavargatott lábú öregember volt, minden gondolkodás nélkül a tenyerébe szórtam a vagyonomat. Hat fillért a Krisztus hét sebére. Hogy a hetedik az én szívemben maradt takaratlannak, az csak akkor jutott cszembe, amikor az öreg testvér már elcsoszogott. Hát én kitől kolduljak mármost? A szél a szemembe vágta a havat, és az Isten megfagyott könnyei elolvadoztak az arcom melegén.

Most magam se tudom, könny-e ez vagy csak víz? — mosolyodtam el, aztán hazafordultam. Nagy szenzációra érkeztem meg. Az öreg zsidóéknak, akiknél laktam — a nevüket már nem tudom, a családfő éjjeli pincér volt valahol — meghalt a köhögős fiúk, és olajmécsesest állítottak annak a deszkafalnak a párkányára, amelyik az én ablaktalan odúmat elválasztotta az ő szobájuktól. (Az úri szoba volt, ablaka is kettő, az egyikén még firhang is.)

Nagy öröm volt nekem ez a mécses. Adott az annyi világosságot, hogy ceruzával rá lehetett találni a papírra. Verset írtam; ha a fejem elütnék, se tudnám, mi volt benne, de a címére emlékszem: Hópelyhek, ezt írtam fölé. Könnyű és veszendő strófák lehettek, mint a hópelyhek.

A bánat adakozóvá teszi az embert, és a néni, aki akkora fiút siratott, mint én, adott bélyegre valót. Elküldtem a verset az Új Időknek, s vártam a pénzt.” [3] Ezt az életrajzi mozzanatot bizonyos módosítással megírta a *Confiteor...* című vallomásos, visszaemlékező cikkében is. [4]

A megélhetés kényszere többféle munka vállalására is készítette Mórát: volt a *Magyarország* korrektora; vállalt tanítványokat; Péterfy Sándortól egy időben szállást és reggelit kapott a diákok írásbeli dolgozatainak javításáért. ☞

Móra — az egyetemi évekre emlékezve — többször idézte akkori *költői tevékenységét is*. Ihletője nemcsak a szelíd múzsa volt, legtöbbször a könyörtelen szegénység. A *Boldogult költő-koromból* című írásában ezt olvashatjuk: „Igen komoly filozopternek ismert Mágócsy-Dietz Sándor tanár úr, a botanikus, és Kövesligethy Radó tanár úr, — a csillagász, és úgy szerettem őméltóságait, hogy nagyon szégyeltem volna, ha megtudják, hogy én nem botanizálni járok a Pieridák berkeibe, és szebb csillagokat látok akkor, ha behunyam a szemem. De hát élni nem lehetett se a zygospórákból, se az Androméda ködfoltjából. A legkülönbözőbb pseudonimeken verseltem össze annyit, ami futotta a vackot a Gyöngytyúk utcai ablaktalan szobában; a gyertyát, ami nélkül ott nappal se lehetett látni; a rövidszivart mint minden napra való ópiumot, és a kenyeret, amely olykor csak minden másnapra volt. Voltam Bartos Imre, Fehér György, Tanyai Tamás és Árokházy Lőrinc, s volt olyan arisztokrata hangulatom is egyszer, hogy Szántovay Gusztávnak nevez-

tem magamat.” [5] Nyomorának a tudata visszariasztotta attól is, hogy elmenjen az *Új idők* kiadóhivatalába, ahová — versei alapján — levélben hívták, hogy megismerkedjenek vele. „Éppen csak ez kellett még nekem! Hogy én beállítsak olyan helyre, ahová írók járnak, és hogy ott engem kifaggassanak, ki vagyok, mi vagyok, miből élek? Arra nem is gondoltam, hogy tán be se eszenének a gúnyámtan, amelyről első tekintetre meg lehetett állapítani, hogy nem bíborpalást.” [6]

Vissza-visszaterően szólt Móra arról a *sokirányú érdeklődésről, szellemi mohóságról is*, mivel a különböző tudományok elsajátításába, meghódításába kezdett. Diszdoktorrá avatásakor így vallott: „Felkerültem az egyetemre, és egyforma lelkesedéssel hallgattam Beöthy Zsolttól esztétikát, Gyulai Páltól magyar irodalmat, Lóczy Lajostól földrajzot, Mágócsy-Dietz Siándortól botanikát, Ballagi Aladártól történelmet, Hampel Józseftől görög művészetet, Czobor Bélától keresztény régészetet és Kövesligethy Radóttól csillagászatot.” [7] A szívéhez egyik szaktárgya, a természetrajz állt a legközelebb. „Az egyetemen tanárnak készültem, mégpedig természetrajzból — írta —. Nagyon szerettem a virágot, már mikor a félegyházi árokparton szaggattam is a pipitért, s ráérő időmben most is elcsavargok félnap is egy csokor vadvirágért... De a mikroszkópi gyakorlatokat is szerettem, sőt azon ritka természetrajzos tanárjelöltek közé tartoztam, akik a tanulmányi kirándulásokon meg tudják különböztetni a rozstól a búzától. Mágócsy-Dietz Sándor professzor úr tán máig se bocsátotta meg nekem, hogy asszisztense nem lettem. De útam a pesti nyomorgást — ablaktalan volt a Gyöngyűk utcai szobám, és a Rókus kórház konyhaablakain kitűdülő gőzbe jártam el melegedni —, a negyedik esztendőben otthagytam a scientia amabilist, és elmentem alapvizsgás tanárnak Felsőövre.

Tudós professzoromat nem láttam azóta. Pedig mindig szerettem volna megkérni, hogy ne haragudjon rám. Ő maradt meg pesti éveim legkedvesebb emlékének, s legalább egyszer egy esztendőben ma is megnézem a mikroszópomon az akác fásrészenek érintőirányú hosszmeteszében a spirális vastagodású edényeket ötszázszoros nagyítással. S pár hónapja az ő Erdészeti Növénytanának új kiadását is megvettem”. [8]

Móra a sokirányú érdeklődésének, a polihisztori szenvedélyének egyetemista korában és később is jól látta pozitív és negatív következményeit. Így írt: „Természetes, hogy ennek nem lehetett jó vége. Egy huszonhárom éves ifjúból, aki így eltékozolta az életét — komoly dolgot csak egyet csinált: félévig segédtanár volt —, nem lehetett más csak író, vagy múzeumigazgató. Énbőlőlem lett mind a kettő, de egyik minőségemben sem komolyodtam meg. Az egész életem abban telt el, hogy magános kis sajkámon, amelyet soha nem kötöttem senki nagy hajójához, hol ide, hol oda csapongtam a két part, a tudomány és a szépirodalom közt. Ki is szálltam, hol az egyik, hol a másikon, de végleges megtelepedésre kikötni nem tudtam egyik, se. Mert ha valameddig elidőztem az egyik, annál mohóbb vágy kergetett vissza a másikhöz, és így lettem egész életemre félbenmaradt egzisztencia írónak is, tudósnak is. Talán szabad magam azzal ámítanom, hogyha le tudom magam horgonyozni egy hivatáshoz, akár az egyik oldalon, akár a másikon, hagyok magam után valami aere perennius monumentumot. Nem halott márványt és bronzot, hanem valami hosszú életű, nagy diófát, amit nemzedékek áldanak azért, amit nekik terem, az ültetőjével együtt. Így, Ahasverus nyugtalanságától üzelve, be kellett érnem azzal, hogy ha kifelé nem termette is meg az életem, amivel talán tartozott, befelé telt és dús volt, hiszen a Cassiopeia magasságától a sírok mélységéig mindenbe belenézett, amin érdemes elbámulni, s minden serleget a számhoz értetett, ha csak ízelítőnek is, amit a lélek pohárnoka, a szellem töltőget a maga százszerű amforájából.” [9]

Mindenesetre „félbenmaradt egzisztencia” lett Móra abban az értelemben, hogy nem szerzett tanári diplomát. Nem lett tanár, pedig igazán az akart lenni. Sok keserű-

séget okozott neki az, hogy egyetemi tanulmányait nem fejezhette be. Egy alkalommal így vallott: „... az én fiatalkoromban nagyon megszegyenítő bélyeg volt a „félbenmaradt egzisztencia”, amelynek osztogatásában mindig volt gőg, de nem mindig volt igazság, mert azt a legtöbbször nem kérdezték meg, hogy mi siklatta ki pályájából a darabban maradtat.” [10] 1904-ben az egyik szegedi paptanár arról beszélt maró gúnnyal, „hogy az újságírók minden rendes életpályáról kikopott, elkeseredett, rossz szájú emberek...” Mórát szíven ütötte a rágalom. *Mi az újságíró?* című cikkében egyértelműen megfogalmazta, hogy egyrészt „a diploma-gőgnek rabjai” nevezik az újságírókat „félbenmaradt egzisztenciá”-nak, másrészt azok az alacsony intelligenciájú „zsurnaliszta-falók”, akiknek az elevenébe szűrt vagy akiknek nem tartott létrát a felfelé való kapaszkodáshoz az újságíró. Móra különben is úgy látja, hogy „Addig, míg a diplomát pénzen árulják, nincsen benne semmi röstelni való, ha valaki nem bírja magának megvásárolni a pergament, mert bár győzi ésszel és szorgalommal, nem győzi pengővel. Minthogy nem szégyene az senkinek, ha nem bír magának ökröt, lovat, házat, földet szerezni. Ellenben hogy diploma nélkül is tud becsületes kenyeret keresni és érvényesülni, csak becsületére válik mindenkinek... Tehát nem a diplomán fordul meg a kérdés. Az nem szükséges ehhez a mesterséghez, bár ártani sem árt, ha egyéb is van hozzá: írói tehetség, éles szem és becsületes szív.” [11]

Móra a társadalmi nyomort egyéni élményként, a kor társadalmi kérdését egyéni kérdésként élte át egyetemista korában. Most bemutatott, csokorba kötött vallomásainak nagy jelentősége akkor válik nyilvánvalóvá, amikor az *Egyetemi Lapok*ban írt, eddig nem értékelt verseinek a szemléletét, gondolatiságát tárom fel.

Móra Ferenc egyetemi éveinek elmélyült vizsgálatára eddig nem vállalkoztak a Móra-kutatók. Jelenleg én is írónknak csupán az „Egyetemi Kör”-ben kifejtett tevékenységét és az *Egyetemi Lapok*ban megjelent írásait mutatom be, az egyetemi, évek teljesebb feldolgozását máskor végzem el. Tanulmányom egyrészt leíró jellegű, mivel Móra életének, írói munkásságának ismeretlen területéről, tényeiről van szó, másrészt értékelő jellegű: mindazt, amit ekkor tett és írt Móra, az élet és az életmű egészében mutatom be, mert jelentőségük, fontosságuk számottevő.

*

Az egyetemi Kör 1872-ben alakult a tudományegyetemi ifjúság központi egyesületéül. 1892. február 3-ig „Tudományegyetemi és Műegyetemi Olvasókör” nevet viselte, ettől kezdve „Egyetemi Kör” néven szerepelt. „A kör célja a köz és társas szellem fejlesztése egyfelől, a tudományos művelődés előmozdítása másrésztől.” Az „Egyetemi Kör” helyiségében olvasó-, társalgó-, játékkerem, 10 000 kötetes könyvtár, az *Egyetemi Lapok* szerkesztőségi szobája stb. kapott otthont. A tagok kívánsága szerint járattak politikai, ismeretterjesztő és szépirodalmi lapokat. Az „Egyetemi Kör”-ön belül két „intézmény” működött: „A tudományos viták és retorikai esték” és „Az egyetemi dalkör”. Az „Egyetemi Kör” rendezett tudományos felolvasásokat, vitákat, szépirodalmi-művészeti előadásokat és társas mulatságokat. Az „Egyetemi Kör” arra is törekedett, hogy a főváros közönségét különböző művészeti matinéik rendezésével magához kösse. Az alapszabály azt is megfogalmazta, hogy az „Egyetemi Kör” politikai törekvéseket nem szolgál és napi politikai kérdésekkel nem foglalkozik. (Látni fogjuk, hogy ez az apolitikusság milyen határozott eszmeiségű és célú konzervatív politikai állásfoglalást jelent.) A nemzeti ünnepélyeket az egyetemi ifjúság az „Egyetemi Kör” vezetése alatt rendezte meg. [12]

1899 őszén Móra Ferenc „A tudományos viták és retorikai esték” elnökeként az „Egyetemi Kör” szellemi életének irányítójává lett. *Programot adott, szervező*

tevékenységet fejtett ki és az „estélyek” tartalmát határozta meg. Az Egyetemi Lapokban megjelentetett alkotásai sajátos szellemiséget sugároztak a töményen konzervatív szemléletű írások között.

Móra programja

Az Egyetemi Kör bizottságának 1899. október 23-án tartott rendkívüli ülésén választották meg Móra Ferencet „az irodalom-rhetorikai szakosztály” elnökévé. Az Egyetemi Lapokban a rendkívüli ülésről készített jegyzőkönyvi kivonat ezt az eseményt így rögzítette: „Zsembery István indítványára elhatározza a bizottság, hogy a szakosztályi elnöki állásra, a lemondott Molnár István helyett: Móra Ferenc biz. tagot választja meg.” [13] Az irodalom-rhetorikai szakosztály az új elnök vezetésével november 4-én délután 5 órakor tartotta megnyitó ülését. Az Egyetemi Lapok a következőkben tájékoztatta olvasóit a megnyitó ülésről és Móra Ferenc elnöki beszédéről: „Az érdeklődés nagy volt, az ifjúság szép számmal jelent meg, noha egyrészt a Segély-egyletnek szinte ekkor tartott gyűlése, másrészt a szokottnál korábbi idő (az ülések rendes ideje 6 óra) sok érdeklődőt visszatartott. Az estély menete kissé nehézkes volt, nem lévén még beterjesztve az ülések új ügyrendje és ügykezelési szabályzata, de különben higgadt, tárgyilagos és sok reménnyel kecsegtető.

Móra Ferenc elnök azzal a kijelentéssel kezdi megnyitóját, hogy mikor az Egyetemi Kör bizalmából a tud. viták és rhetorikai estélyek elnöki székére lép, úgy érzi magát, mint a vándor, akit sorsa nagyszerű alkotások, magasztos építmények szomorú romjai közé sodort. Aztán rövid szavakban vázolja az intézmény huszonhárom esztendő történetét s reflektálva a múlt esztendő szomorú viszonyaira, mikor a jegyzőkönyveket az esték ügyviteli könyvébe be se vezették, kijelenti, hogy föladatának ismeri ez évben ezeket a romokat eltakarítani s helyükön egy új, nem olyan nagymérvű, de biztosabb alapokra fektetett intézményt létesíteni. A szakszerűség kultuszát őrző modern világban lehetnek, akik ennek a szakosztálynak a létjogosultságát kétségbe vonják, legkivált itt az egyetemen, mely épen szakembereket nevel, ő pedig egyenesen a szakszerűség túltengése miatt tartja nemcsak jogosultnak, hanem égetően szükségesnek egy ilyen szakosztálynak a létezését, a mely szakkülönbség nélkül egyesítse az alma mater fiait. A szakmunkálkodás nehéz órái után szükség van a virágszedés üdítő perczeire. A szakosztály föladata a szépízlés fejlesztése és a szép előadási képesség megszerzése, gyarapítása. És vajjon nincs-e szüksége a komoly tudománynak is szépízlésre, mely előtte megtörje az utat és felelt, eleven stílusra, melynek friss szárnyain könnyebben repül a nehézkes anyag? Vajjon a nagy tudósok, akik bámulusos fölfedezésekkel viszik előbbre az emberiséget, nem mondhatják-e el a költővel: Est deus in nobis, agitante calescimus illo? Legközelebről véve a példát: a magyar szépirodalom befolyását és nagy szerepét Magyarország politikai történetében mindenki ismeri. Távol legyen tőle, hogy e szerény szakosztálynak akarjon ilyen jelentőséget tulajdonítani: de ennek az egyetemi életben való fontosságát újra hangsúlyozza. A mi végre őt magát illeti, ő azt hiszi, hogy mint közember többet használhatott volna az ügynek, de ha az Egyetemi Kör bizalma úgy akarta, ő a közkatona lelkesedését a vezér ügybuzgalmával fogja egyesíteni s ha a jelenlevők mindegyike az ő akaratának csak századrészt hozza magával az estékre, ő meg van győződve, hogy egy esztendő alatt több eredményt mutat föl e szakosztály, mint a lefolyt huszonhárom esztendő alatt együttvéve...” [14]

Az elnöki programbeszédből a következőkre kell felfigyelnünk:

Móra helyesen értelmezte a szakműveltség és az általános műveltség összefüggését a századforduló idején, amikor is lényegében azt hangsúlyozta: úgy kell képzettnnek lenni egy szakban, hogy közben ne legyen semmi idegen a szakembertől, ami emberi. Móra írói, emberi szemléletének a csíráit találjuk meg ebben az elnöki programbeszédben, hiszen tudjuk, hogy írónkat később egész életében az a törekvés hatja majd át, hogy minden tudomány emberi értékeit magáévá tegye. Ez a polihisztori szenvedély, ez a sokirányú érdeklődés és sok területen munkálkodás nem is ad majd lehetőséget neki arra, hogy csak a szépirodalommal vagy csak egy tudományterülettel jegyezze el magát.

Móra jól látta a szépirodalom szerepét a szakember életében: egyrészt gyönyörködtet, másrészt műveltté formál, és történelmünk problémáival ismertet meg. Helyesen határozta meg az irodalmi-retorikai szakosztály funkcióját a különböző tudományokkal foglalkozó egyetemisták életében, amikor azt hangoztatta: a szakosztály előadásai, vitái fejlesszék az esztétikai ízlést, a szép előadási képességet, és formálják a leendő tudósok stílusát, gondolatközlési módját elevenné, hatékonyá.

S végül Móra szerénységét és komolyságát is tükrözte ez a programbeszéd: közemberként szeretett volna az ügyért tevékenykedni, de ha már elnökké választották, munkálkodásában a közkatona lelkesedését a vezér ügybuzgalmával kívánja egyeíteni. A funkciót tartalommal telítette, felelősséggel viselte, s ennek eredményeként a szakosztály élete az ő irányítása alatt elevenebb, pezsgőbb lett.

Móra a retorikai-irodalmi szakosztály elnökeként nemcsak a szakosztályi ülésen megjelentek előtt fejtette ki programját, hanem az *Egyetemi Lapokban Esték* címen az egyetemisták egészéhez is szólt. Ez az írás Móra erkölcsi komolyságának, az ügyet és általában az életet komolyan vevő emberi magatartásának szép dokumentuma. Cikkének ezt a részét idézem: „A czim (*Esték* — H A) tagadhatatlanul rejtelmes és sokat ígérő. Valamelyes számító furfang vezette tollam, mikor csak egyszerűen ennyit írtam: esték. Mert így megtörténhetik, hogy te, drága magyar ifjú, a ki billiárdtól üres időben olvasni is szoktál, kezvedbe veszed a lapot, látod a talányos czímet, látod a novellisztikus szakaszolódást: és pikáns várakozásokkal telve elolvasod e cikket. Megképzenek lelkedben Babilon bűvös estéi, a ragyogó utcák, a suhogó selyemruhák, a bársonyos orcák... Bocsáss meg, édes czimborám, hogy megcsaltalak. A nyüzsgő utcák helyett komoly terembe kalauzollak, holott nem lelsz mosolygó kisasszonyokat, hanem magadformájú népeket, bajusztalan és bajuszkás urakat, a kik szavalnak és fölolvasnak, bírálnek és tapsolnak. Mert ezek az én Estéim nem az utczai ténfergések estéi, nem a kártyaszoba estéi — ezek csak az irodalom-rhetorikai szakosztály estéi. A miket te, édes vérem, agyonhallgatsz, kerülsz, utálsz. Mert neked tanúbizonyásgot kell tenned a világ előtt, hogy te már emberrnyi-ember vagy, a gimnazistaság aranyos porát lerázott komoly ember, a ki a világon mindennel agyon tudod csapni az időt, csak épen komoly munkával nem..."

De legyen vége a céltalan kesergésnek. Mert azt érhetem el vele, hogy mikor idáig értél, várakozásaidban csalódva még eldobod a lapot. Hát legyen vége, hát ne dobd el. Légy szíves inkább tudomásul venni, hogy e sorok írója nem nagyképű apostol, a minek eddig gondolnád, hanem napszámos élete gyötrelmei daczára is olyan jókedvű bohém, akár te. És ha fázol is a rhetorikai estékről, ha nem is jársz el azokra azután se: ezeket a vázlatokat olvasd el most is, ezután is. Lásd meg: hogy bár párbajok nem datálódnak onnan, ott is lehet érdemeket szerezni; bár útszéli mókák záporába nem fullasztanak senkit, ott is el lehet tölteni az időt; bár végig kell szenvedni egy-egy verset, onnan is meg lehet élve szabadulni; bár nem tüntetnek senki ellen, ott is megnyilatkozik az egyetemi közélet..." [15]

Móra Anatole álnévén az *Egyetemi Lapok*ban beszámolt a retorikai-irodalmi szakosztály üléseiről. Álnév mögé rejtőzött, így népszerűsítette szakosztálya tevékenységét. Magáról is írt — kevés dicsérettel, finom iróniával, tárgyilagos objektivitással, de nem fukarkodott az elismerés szavaival akkor, amikor mások értékes szerepléséről szólt. Így látta önmagát, így értékelte az ülés hangulatát s ilyen gondolatai születtek az elnöki programbeszéd elmondása után a november 4-i ülésen: „Az elnök, az botránytalan volt ugyan, hanem a beszédje nagyon jóképű volt. Lelkesült és lelkesített. Az én kiérdemült szívemnek gyanús volt az a lelkesedés és ha különben nem ismerném az elnököt, azzal gyanúsítanám meg, hogy: gólya. Így azonban figyeltem a figyelőkkel, lelkesültem a lelkesülőkkel és tapsoltam a tapsolókkal. Miért ne? Hiszen olyan ritka alkalom van ma szívből lelkesedni és lélekből tapsolni. Ki tudja: egy hónap múlva nem lesznek-e szárnyaszegettek az elnök reformáló tervei, illúziói nem zúzódnak-e össze az első anyagi szírten és ki tudja: ebből a 40—50 emberből lesz-e itt a jövő estén 4—5?

Mert én ismerem az én atyámfiait...” [16]

Móra szervező tevékenysége

Móra első, szervezési jellegű feladatának azt tartotta, hogy elkészítse „intézménye” ügykezelési szabályzat-tervezését. 1899. november 24-én már be akarta nyújtani az „Egyetemi Kör” bizottsága rendkívüli ülésén a „Tudományos viták és retorikai estélyek” ügykezelési szabályzatát, csak az idő rövidege miatt állt el ekkor tőle. [17] Néhány nap múlva tervezete bemutatására sor került. Ez a szabályzat Móra munkája.

A „Tudományos viták és retorikai estélyek” ügykezelési szabályzata

I. Czim, czél és eszközök

1. Czim: Tudományos viták és retorikai estélyek.
2. Czél: Általában az irodalmi önképzés, tudományos és szépirodalmi dolgok produkálása s a szép előadási képességnek gyakorlati úton való megszerzése.
3. Eszközök: a) fölolvasások vagy szóbeli előadások; b) szónoklati és szavlati előadások — valamennyi bírálattal egybekötve.

II. Az intézmény fölosztása és szervezete

4. Az intézmény élén az esték elnöke áll, a kit az Egyetemi Kör bizottsága saját kebeléből választ.
5. Az elnök mellett áll az általa összehívott albizottság, mely tíz tagból áll s élén az elnökkel az intézmény adminisztrációját viszi.
6. Az Egyetemi Kör bizottsága csak az intézmény anyagi támogatást igénylő és e szabályzatra vonatkozó ügyeiben tartja fenn magának a végleges elhatározást.
7. Az intézménynek minden belépési kötelezettség nélkül tagja minden egyetemi hallgató.
8. Minden tagnak jogában áll az estéken aktíve résztvenni s az intézményre vonatkozó óhajait, eszméiket az esték levelező-könyvébe bejegyezni.

III. Megalakulás

9. Az intézmény elnökét az Egyetemi Kör bizottsága első ülésén saját kebeléből választja.
10. Az elnök a megválasztás után való első bizottsági ülésen az Egyetemi Körnek tartozik bejelenteni megerősítés végett annak a tíz egyetemi hallgatónak a nevét, a kikkből az esték vezetőbizottságát meg akarja alakítani s a kik mindegyikének köri tagnak kell lennie. A megerősítéstől számított négy nap alatt pedig tartozik összehívni a vezető-bizottságot, mely saját kebeléből választ egy alelnököt és két jegyzőt, a kik természetesen hasonló tisztviselői az estéknek is.

IV. Vezető-bizottság

11. A vezető-bizottság főadata az intézmény ügyeinek vezetése, új ügykezelési szabályok meg-
hánypótlása, a levelezőkönyvi bejegyzések tárgyalása.

12. A vezető-bizottság tagjainak egyénenként is kötelessége az esték ügyét tőlük telhetőleg elő-
mozdítani, az üléseken megjelenni s a műsorban lehetőleg aktív résztvenni.

13. A vezető-bizottság minden hónapban egyszer tart ülést, a hónap vége felé, de rendkívüli
ülést az elnöknek bármikor joga van összehívni, valamint három vezetőbizottsági tag írásbeli kérel-
mére is tartozik ezt összehívni.

14. A vezetőbizottsági ülés pontjai: az előbbi gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése: elnöki
előterjesztések; esetleges interpellációk.

15. A vezető-bizottság tagjai indítványukat két nappal az ülés előtt tartoznak az elnöknek írás-
ban benyújtani, hogy az a napirendet az ülés előtt egy nappal megállapíthassa és kifüggeszthesse.

16. Az intézmény tagjainak indítványairól, kérelmeiről, melyek a levelező-könyvbe vannak
bejegyezve, az elnök referál. Az indítványozó e vezetőbizottsági ülésekre mindig meghívandó, azon-
ban neki csak szólás-joga van.

17. A ki az ülésekről háromszor igazolatlanul elmarad, az vezetőbizottsági tagságát elveszíti.
Elmaradását előre tartozik bejelenteni az elnöknek.

18. Érvényes határozathozatalra elnökön kívül a vezető-bizottság fele szükséges.

19. A jelenlevők a főljegyztetés során szólanak a jegyző főlhívása szerint.

20. A rendezavarót vagy személyeskedőt az elnök rendreutasíthatja s kétszeri rendreutasítás
után megvonhatja tőle a szót.

21. Szavazatok egyenlősége esetén az elnök dönt.

22. A vezetőbizottsági határozatokat az elnök mindig köteles kihirdetni a legközelebbi szak-
osztályi ülésen s azok ellen húszer egyetemi hallgató az Egyetemi Kör bizottságához föllebbezhet.

23. Személyes vonatkozású ügyekben az elnök titkos szavazást rendelhet el.

V. Tisztviselők

24. A vezető-bizottság elnöke, alelnöke és jegyzői ugyanoly tisztviselői az estéknek.

25. Az elnök főadata: vezetni és képviselni az intézmény összes ügyeit és érdekeit.

26. Az elnök az összes hírdetéseket, melyek az estékre vonatkoznak, ellenjegyzzi.

27. Hetenként három hivatalos órát tart, melyek alatt a levelező-könyv a tagok által használ-
ható. Ugyanez idő alatt fogadja el és beszéli meg a jelentkezőkkel a fölolvasásokra és előadásokra
vonatkozó bejelentéseket is.

28. Az üléseket a jelentkezésekhez képest saját tetszése szerint időben hívhatja össze, a szüksé-
ges meghívásokat kellő időben teljesítve.

29. Jogszerű helyettese az alelnök; ennek akadályoztatása esetén azonban bárkivel is helyettesít-
tetheti magát a vezető-bizottság tagjai közül.

30. A jegyzők vezetik a jegyzőkönyveket és segélyére vannak az elnöknek írásbeli munkák vég-
zésében.

VI. Az esték ügyrendje

31. Az üléseken résztvehet minden egyetemi polgár.

32. Az esték tárgysorozata tisztán csak irodalmi és retorikai. Ügykezelési szabályok az esték
elő nem tartoznak.

33. A ki mint fölolvasó vagy mint szavaló részt akar venni az esteken, előzőleg jelentkezik az
elnöknel hivatalos órái alatt, bejelenti szavalata címét, illetve átadja fölolvasandó munkáját.

34. Az elnöknek joga van a bejelentett előadások fölött kritikát gyakorolni s ha arra elegendő
oka van, azokat a műsorba föl nem venni.

35. Az esték tárgyalási rendje a következő: Elnöki előterjesztések. A múlt ülés jegyzőkönyvének
fölolvasása. Műsor.

36. Az előadókat az elnök által átadott műsor szerint a jegyző szólítja föl előadásra. A szavala-
tot bírálók szintén a jegyzőnél iratják föl magukat, a ki a jelentkezés sorrendje szerint szólítja föl
őket. A legelső fölszólaló az előadó, a ki még egyszer fölszólalhat s legvégül összegezi a mondotta-
kat. A többi előjegyzettek kétszer szólalhatnak föl. Személyes kérdésben csak az elnök engedelmé-
vel lehet fölszólalni.

37. Az elnök az ülés elején jelentést tesz a benyújtott dolgozatokról s fölhívja a jelenlevők
közül azokat, a kik hajlandók a bírálatra s ezek közül egyet kiválaszt az előadói szerep vitelére,
kiadja neki a munkát s ez a jövő ülésen tartozik bírálatát benyújtani. A többi jelentkezők mindjárt
az előadó után teszik meg észrevételeiket.

38. Ha bíráló nem jelentkezik, az elnöknek joga van a vezető-bizottság tagjai közül szólítani
föl előadót.

39. Űgy a szavalatok, mint az írásbeli dolgozatok minősítésénél négy fok van: első fok (dícséret), második fok (elismerés), harmadik fok (tudomásul vétel), negyedik fok (el nem fogadás).
40. A kérdés szükség esetén szavazással döntendő el; szavazategyenlőség esetén az elnök dönt.
41. Rendzavarás esetén elnök az ülést fölfüggesztheti vagy föloszthatja.
42. A fölszólalásban személyeskedőt vagy bármiképpen rendzavarót az elnök rendreutasíthatja, ketszeri rendreutasítás után megvonhatja tőle a szót, végre az ülés helyéről kiutasíthatja.
43. A dícsérettel elfogadott dolgozatok benmaradnak az elnökségnél s év végén elhelyeztetnek az Egyetemi Kör irattárában. Az egész évben beadott „dícséretes” dolgozatok közül a legjobbnak év végén jutalomdíj adatik. A bírálás a vezető-bizottságot illeti, kizárva belőle az esetleg érdekelteket, a kik helyett az Egyetemi Kör Bizottsága küld ki bírálókat.
44. Versenyszavalt is tartatik, melyen csak azok vehetnek részt, akik évközben az estéken „dícséretes” eredménnyel szavaltak.

VII. Vegyes határozatok

45. A miben e szabályzat határozottan nem intézkedik, vagy intézkedései a gyakorlatban kivetetleneknek bizonyulnának: a vezető-bizottság föl van jogosítva határozatilag intézkedni.

46. Jelen szabályzat mindaddig érvényes, míg az Egyetemi Kör bizottsága annak érvénytelenségét ki nem mondja.

Köpödsy Dezső s. k.
az Egyetemi Kör elnöke.

Móra Ferencz s. k.
a tudományos viták és rhetorikai esték elnöke.

A „Tudományos viták és rhetorikai estélyek” ügykezelési szabályzata alapján a következőket mondhatjuk el Móráról:

Írónk az „estélyek” elnökeként először került intézmény élére. Első feladatának azt tartotta, hogy olyan szabályzatot fogadtasson el, amivel a „Tudományos viták és rhetorikai estélyek” életét, munkáját szervezetté és tartalmassá lehet formálni. Arra törekedett, hogy áttekintse és átfogja annak a szervezeti egységnek az egészét, aminek az irányításával megbízták. Ez a szabályzat már érzékelteti Mórának azt a magas szintű szervező és irányító képességét, ami akkor bontakozik majd ki teljes gazdagságában, amikor írónk a Somogyi Könyvtár és a Városi Múzeum igazgatója lesz.

Móra ezzel a szabályzattal a tartalmi munkát: az irodalmi önképzést, a tudományos és szépirodalmi munkák produkálását és a szép előadási képesség fejlesztését állította előtérbe akkor, amikor megfogalmazta: „Az esték tárgysorozata tisztán csak irodalmi és rhetorikai. Ügykezelési szabályok az esték elé nem tartoznak.” Ugyanis Móra az előző évben azt tapasztalta, hogy az estélyeken az időt „szabályrendeleti vitákkal” lopták, s ezzel az üres szócsépléssel a lényegest szorít ották félre.

Móra világosan látta, hogy a tudományos és rhetorikai esték sikere, vonzó ereje inkább függ az elnök személyétől, buzgó tevékenységétől, mint a szabályzat milyenségétől. *Esték* című cikkében Anatole álnéven így írt önmagáról, a szabályzatot előterjesztő elnökről: „Első dolga az új alapszabály-tervezet beterjesztése volt. Szép dolog, jó dolog, okos dolog, — de fölösleges dolog. A rhetorikai estéket eddig se szabályozta senki, azok csak szabályozódtak, illetve nem szabályozódtak. Én, régi névtelen személfője a dolgoknak, úgy tudom, hogy a rhetorikai esték a legsoz roszabban össze vannak forrva az elnök egyéniségével. Ha ön tevékeny és buzgó ember marad meg fog élni szabályzat nélkül is, ellenkező esetben az intézmény nem fog gyümölcsöt hozni az idén se, mint nem hozott eddig, bárhogy ömlenek a szabályrendeletek özöne.” [18]

Móra számos intézkedésével igyekezett növelni a tudományos és rhetorikai esték vonzó erejét. 1899. december 10-től az üléseket nem az egyetem épületében, hanem az „Egyetemi Kör” helyiségében tartották. „Kettős czélt értünk el ez által — írta Móra —: először itthon vagyunk, nem kell szüntelen engedélyt kunyorálnunk; másodszoz: ha a hegy nem jött Mohamedhez, eljött Mohamed a hegyhez. A mit

úgy érts, igen tisztelt lakója a játszó-szobának, hogy ha te nem fáradhattál át az egyetemre az emberevő rhétorok közé, azok jöttek át hozzád, nem azért, hogy mártírhálálra szánva, versekbe fullaszszanak, hanem csak hogy légy szíves tudomást venni róluk, a kik a játszó-szobától számított harmadik teremben találhatóak...” [19] 1900. január 20-tól az „Egyetemi Kör” vezetőségének a határozata nyomán a vitáesteket összekapcsolták a teaestéssel. Az első „tea-estély” sikeréről az *Egyetemi Lapok* így számolt be: „Az Egyetemi Kör jan. 20-án rendezett első tea-estélye, a melyet a rendezőség fölolvasásokkal, szavalatokkal és zenepontokkal tett változatos és élvezetessé, minden várakozást fölölmúló sikerrel végződött. 150 egyetemi hallgató töltötte együtt késő éjjelig ezt a kedves emlékü barátságos estét. Sikeréről kedves Guise-Ella kolleginánk számol be részletesen, mi csak jóleső örömmel a sikert konstatáljuk és azt az óhajtasunkat fejezzük ki: minden ezután rendezendő barátságos este ilyen rendkívül meleg érdeklődést támasszon, akkor meg lesz jutalmazva a rendezők fáradozása s a mi a legfőbb eredmény: igaz, közvetlen és meleg baráti érzés fogja egygyé tömöríteni lassan az ifjúságnak legalább azon tagjait a kik kedvet és erőt éreznek magukban az ifjúsági élet munkálására.” [20] Móra nagyon ügyelt arra, hogy a retorikai esték jellege, komolysága ezután is megmaradjon, hogy a jó kedvnek határt szabjanak s az összejövetel „kedélyeskedéssé ne fajuljon.” [21] Azután Móra részt vett az úgynevezett „nyilvános felolvasó estély”-ek programjának a kimunkálásában is. Ezeken az estélyeken az „Egyetemi Kör” a város közönsége részére irodalmi, zenei műsort adott. 1900 elejétől a nagyobb érdeklődés biztosítása érdekében a nyilvános felolvasó estélyeket bállal kapcsolták össze. Mórának mint a retorikai esték elnökének az irodalmi, művészeti műsor összeállítása és az est művészeti, irodalmi programot tartalmazó részének az irányítása, levezetése volt a feladata. Az „Egyetemi Kör” első nyilvános felolvasó estélyéről Móra írt ismertető cikket az *Egyetemi Lapokban*. De csak a tartalmi részéről, a „báli tudósító” szerepére nem vállalkozott. Így zárta az cikkét: „Ha pedig én most hangulatokban utazó báli tudósító volnék, így fejezném be becses cikkemet. És víg zene zendül, suhogva, lebegve keringenek a párok; selyemruha zizzen, frizura kibomlik, aranyszínű fürtök bűvös ragyogása, sötét szemek éje kábítja a lelkem.

Én azonban lehetek anthologus és botanikus, csillagász és könyvmoly, még filozopter, sőt statisztika is lehetek, de báli tudósító nem vagyok.” [22] Az *Egyetemi Lapok* szerkesztősége ezt a megjegyzést fűzte Móra írásához: „Referensünk irtózáván a báli tudósító szerepétől, az estélyünkön megjelent notabilitásokról s a hangversenyt követő tánczról a következőkben számolunk be...” [23] Móra más eszközökkel igyekezett az egyetemi ifjúság alkotó kedvét erősíteni, az irodalom, a művészetek iránti érdeklődést fokozni. Pályadíjak kiírásával akarta például az ifjúságot nemes versenyre készíteni. Az „Egyetemi kör” 1900. február 18-án tartott rendes üléséről készített jegyzőkönyvi kivonatban ezt olvassuk: „Móra Ferencz, a retorikai szakosztály elnöke indítványozza, hogy a szorgalom és tehetség jutalmazására és fokozására tűzzön ki a bizottság az évközben fölolvasott legjobb munka jutalmazására 1 darab 20 frankos aranyat, a legjobb, komoly és legsikerültebb víg szavalat jutalmazására pedig 10—10 frankos aranyat.

Az indítványt egyhangúlag elfogadja a bizottság.” [25]

Móra jelentős tevékenységet fejtett ki az *egyetemi ifjúság hazafias jellegű rendezvényeinek, megmozdulásainak szervezésében.*

1899-től minden nagyobb egyetemi ifjúsági ünnepélyen az ő költeményét is szavalták; írónkat az „Egyetemi Kör” „házi poétánk” névvel tisztelte, tüntette ki. 1900. március 15-én az „Egyetemi Kör” például a Múzeum kertjében és a Petőfi-szobornál rendezett emlékező ünnepélyt. Az *Egyetemi Lapok*ban megjelent híradás

arról számolt be, hogy ezen Móra is szerepelt volna, de „Félegyházáról, ahol az ottani ünnepélyen vett részt, idejében nem jöhetett meg”, s így „remek márcziusi költeményét”, az *Örökké* című versét a lapban teszik közzé. [25]

Nagy szerepet vállalt Móra Kossuth Lajos halála hatodik évfordulóján az egyetemi ifjúsági rendezvények megszervezésében.

Az egyetemi ifjúság két rendezvényen kívánta 1900-ban kifejezni gyászát: március 24-én, szombaton a retorikai szakosztály ülésén és vasárnap Kossuth Lajos sírjánál a Kerepesi temetőben. Mindkét helyen Móraé volt a főszerep.

Március 24-én este a retorikai szakosztály ülését Móra nyitotta meg. Móra így idézte vissza a megnyitót: „Móra Ferencz elnök megnyitóját állva hallgatták végig a jelenvoltak. Fölpanaszolva mai társadalmi és politikai életünk nyomorúságait, visszaóhajtja és visszavárja a Kossuth Lajos korát, a nemzeti idealizmus korát. Visszavárja ezt az időt, mert a kézből kiütött kard még nem összetört kard, az alvó szívek még nem összetört szívek. Addig pedig, míg egy új közdelemben meg nem tisztul a nemzet, nincs elhagyatottságában egyéb kincse, mint a kerepesi-temető szent sírja...” Egy szavalat és *Kossuth Lajos* címmel tartott felolvasás után az egyik egyetemi hallgató Móra *Ex tenebris* című „alkalmi versét adta elő”. Az ünnepély záró mozzanata pedig a „leglelkesebb pillanata volt a szakosztály ez évi ülésének.” Móra „a közlekedés közepette felállt”, és bezárta az ünnepélyt. Írónk a zárszóról így tájékoztatta az *Egyetemi Lapok* olvasóit: „Köszönetet kellene mondani a megjelenteknek, a kiket ide hozott a kegyelet, s a szereplőknek, a kik tolmácsai voltak a közfájdalomnak. De nem teszi, mert kötelességteljesítésért nem jár köszönet, pedig, a kik itt megjelentek, mindannyian kötelességet teljesítettek. Szomorú, hogy kevesen ismerik ezt a kötelességet. Sokkal kisebb ember, semhogy jogosultnak érezné magát valakit a hazafiatlanság vádjával bélyegezni, noha az annyira közösleges dolog ma, hogy nem is megbélyegző, de azt hiszi, fájlalnia szabad neki, hogy a „sasnemzedék” ennyire méltatlan lett önmagához. A jelenlevőktől, a kiknek hazaszeretete mégis hint valami halvány világot a ködös jövőndőbe, azzal búcsúzik: viszontlátásra holnap a a sírnál!...” [26] Móra ezt az értékelő reflexiót fűzte még zárszava gondolataihoz: „Amint látni tetszik, bizony ezek jócskán egyszerű szavak, figurák és trópusok nélkül, nem is mondódtak valami fönséges páthosszal, — hanem egy érdemüket érezte a szakosztály, hogy: *igazak*. És az a megindulás, amely mindenkin erőt vett s itt is, ott is kicsillant a szemek könnyűjében, nem az elnök érdeme, hanem a két-ségbeejtő igazság.” [27]

Az „Egyetemi Kör” elnöksége felhívással fordult az egyetemi ifjúsághoz, s ebben kérte, hogy március 25-én minél nagyobb számban jelenjen meg Kossuth sírja mellett. A „felhívás” Móra ekkori szemléletét, stílusjegyeit tükrözi. Írónk a retorikai szakosztály elnökeként az „Egyetemi Kör” elnökségének is tagja volt, természetes, hogy ő kapta a megbízást a felhívás megfogalmazására. Teljes szövegét közlöm: „Egyetemi polgártársak! Hat esztendeje már, hogy Magyarország Messiásának számkivetését megszüntette a halál, a hatodik tavasz lágy fuvalma ringatja már a kerepesi-temető szent sírján a jövő természet virágait és a hálátlan feledékenység túskebekrait. És a sebesen szárnyaló idővel csak növekszik lelkünkben a fájdalom és az elhagyatottság érzete.

Hamis próféták hirdetnek kárhozatos elveket, bolygó lidérczek csalogatnak a kozmopolitizmus útvesztőjén és az éjszakában nincs vezércsillagunk!

Régi nemzeti eszméink ragyogása halványulóban, hazafíúi érzéseink tüze hamvadóba és a haza oltárán kilobbant a Vesta-tűz, melynél lelkünk új tüzet foghatna!

Panaszainkra vigasztaló szó, síró sebeinkre balzsamír sehol! Mindössze egy néma sír az, a mire védelmet kérve, borulhatunk elhagyatottságunkban, a mi megacézolja

erőnket a jövő nagy küzdelmekre. Egy néma sír, melynek jeltelensége vádolja a mai nemzedéket, de küzdelemre hevíti a jövő nemzedéket: az ifjúságot...

Magyar ifjak! Jertek el mindnyájan, vasárnap, márczius 25-én Kossuth Lajos sírjához. Legalább mi tegyük le oda a kegyelet koszorúját, legalább mi mutassuk meg, hogy a magyar nemzet nem hálátlan legnagyobb jótevője emlékéhez! Legalább a halottal hitessük el azt, a mit tagadott az élő, hogy szabad magyar hazánk szabad földjében nyugszik.

Gyülekeztek mindnyájan vasárnap délelőtt tíz órakor a központi egyetem aulája előtt! Onnan menjünk Kossuth Lajos sírjához, hol Benárd Ágost, Móra Ferencz alkalmi költeményét fogja szavalni, Brázovay Kálmán pedig beszédet mond. Innen Bónis Sámuel sírjához vonul a menet, a hazafiúi becsület önzetlen képviselőjének sírjához, a kire Kossuth a válságos időben a magyar szent koronát bízta, s a ki azt ezer kísértés és veszély között megmentette. Itt Móra Ferencz mond beszédet.” [28]

Március 25-én 10 órakor 35 egyetemista gyűlt össze a gyászmenetre az aula elé. A kis csoport zuhogó esőben, a Kossuth-nótát énekelve vonult a sírhoz. Itt először az egyik egyetemi hallgató Móra Ferenc *Ex tenebris* című költeményét szavalta el. A vers elhangzása után Brázovay Kálmán egyetemi hallgató ünnepi beszéde következett. Móra ezt jegyezte fel róla: „Szép, temperamentumos beszéd volt, kár, hogy nem volt publikum, a mely megszívlelje. Sötét színekkel füstötte a nemzet elhagyatottságát, tüzes haraggal ostorozta a hálátlanságot, a gyáva meghunyászkodást, a mely bizonyos tekintetekből nem engedi az ország filléreit fölhasználni arra a szent célra, a melyre gyűjtötték. Egyedül e sír halottjának eszméi vezethetik a boldogulás útján a nemzetet. És ezek az eszmék ébresztik majd a nemzetet új életre. A számadás napja, a megtisztulás ideje el fog jönni, mert el kell jönnie.” [29] S ezután Móra helyezett koszorút — rövid beszéd kíséretében — Kossuth sírjára. („Mivel Bónis Sámuelnek sírját, aki a szabadságharcban a koronát Pestről Debreczenbe szállította Windischgrätz szoldateszkái elől, a rendezőség nem kereste meg idejekorán, a Bónisnak szánt koszorút is a Kossuth sírjára tette le Móra Ferencz...”) A beszéd záró mondataiban így kívánta vissza Móra Kossuthék korát: „bár mentül előbb jönné vissza az ő idejük, az az idő, mikor a hazafiaság nem érdem volt, csak kötelesség, a honfiúi önzetlenség oly közönséges, mint ma a haszonlesés; a honfi bátorság oly mindennapi, mint a milyen ma a gyávaság.”

Móra az egyetemi ifjúság ünnepélyét — a feltűnő részvétlenség miatt — gyászünnepnek nevezte. Ezt írta: „Az egyetemi ifjúság gyászünnepéről szólván, pompás alkalom kínálkozik néhány éghasogató frázis megeresztésére bevezetőképen. Elmondhatnám például, hogy a gyászmenet olyan kicsi volt, hogy elveszett a lobogó árnyékában, de lelkesedésének tüze beragyogta az egész Kerepesi-utat. Azonban versben is gyűlölöm a frázist, prózában meg épen utálok. A reflexiókat, melyeket a lefolyt gyászünnephez fűzhetnék, elmondja helyettem a vezércikk. Így nem marad más hátra, mint a száraz referáda. Annyit azonban legyen szabad konstatálnom, hogy ünnepünk *gyászünnep* volt mindenképen.” [30]

Az egyetemi ifjúság közönye meglepte és felháborította Mórát. Írónk az *Egyetemi Lapok* 1900. április 1-i számában közzétett *Politika és kegyelet* című vezércikkében fejtette ki véleményét az egyetemi ifjúság hazafias szemléletéről, illetve a nemzeti tradíció iránti közönyéről, érzéketlenségéről. A vezércikket közlöm:

Politika és kegyelet

Adhattam volna cikkemnek ezt a címet is: Záporeső és kegyelet. Vagy: Kaláber és kegyelet. Avagy: Flirt és kegyelet. És így tovább végtelen variációban. Azonban egy komoly vezércikk nem éktelenkedhetik ilyen groteszk címmel, azután meg így hangzatosabb is.

Pedig minálunk ez billenti le a mérleget.

Egyébként valamennyi azt jelentené: hogy minálunk hálátlanabb és kegyetlenebb nép nincs a kerek világon. A mit a legvakmerőbb pilátuskodással se tagadhat el az, a ki az „egyetem ifjúságának” kivonulását a Kossuth-sírházhoz végignézte valamelyik ablakból. (Úgy láttam, a műegyetemi körablakából pompás kilátás esett.) A látványosság valami nagy időt nem rabolt el senkitől. Reporteriszámítással se lehetne a gyászolók számát százra tenni, sőt az is túloz, a ki hatvanat mond.

Bizony én meg nem tudom hamarjába mondani: hány hallgatója van az egyetemnek, hanem azt sejttem, hogy ötvennél több van. Azt azonban tudom, hogy hol voltak azok, a kik *ott* nem voltak. Olyik aludt. Olyik flirtölt a Váci-utczán. Amaz kalábrezett a Hunniában. Talán olyan is akadt, a ki nem akarta a kocsi-úton és a temetőben besározni a czipőjét. Igen merész hipotézis, de lehetett olyan is, a ki a könyveit bújta. Mind szép, mind helyes. Tiszteletben tartom mindenkinek a passzióit és bogarait. Hanem az úton hozzánk csatlakozott egy jó úr, nem azért, hogy a lobogóink követőit szaporítsa, csak hogy faggatásukra kijelentse, hogy az orvosnövendékek nem jöhetnek ki a Kossuth-sírházhoz, mert „az orvosnövendékek sohse politizálnak”. Távol legyen tőlem, hogy eme derék úri embert az orvosnövendékek testületével azonosítsam. Korántsem! Hiszen ő közülök is láttam a menetben valami — hármat. Nem az keserit el, hogy egy orvosnövendék mondja ezt, hanem hogy *egyetemi hallgató, magyar egyetemi hallgató*.

És ólomsúllyal nehezedik a lelkemre az a félelem: hogy sok ilyen lelki színvak vagyon mi közöttünk, a kik ünnepi alkalmakkor a „jövő nemzedékének” szoktuk magunkat czimezni.

Valami csodálatos jövő lesz az. Szónoki trópussal élve: elgazosodott kert, a hol a csalán vetekszik a bógáncscsal. Prózában szólva: komisz világ lesz, még a mainál is csúnyább, amikor a hazaszeretetnek még a nevét is elfelejtjük, ma még nagyon győzzük — szóval, ma még élünk-halunk a hazáért — szóval, hanem a kalapunkat nem áztatjuk meg érte, szokott szórakozásainkkal föl nem hagyunk a kedvéért. Inkább azt mondjuk: nem politizálunk.

És ez a lelkes had mind elmenne, *ha még egyszer azt üzennék?* A ki ezt elhiszi, az elhiheti azt is, hogy a pesti aszfalt pálmafát nevel. A mi ugyan nem lehetetlenség, ha megtörtént az, hogy a sasok verebet nemzettek és gyáva nyulat szült Nubia párduca.

Idáig érve, te jámbor olvasóm, bizonyosan azt kérdezed: hát érdemes *ekkor* hühöt csapni *ekkor* dologért? De hát valóban csak *ekkor*-e ez a dolog? Hát nem megtagadása-e ez minden ősi tradíciónak, nem porba taposása-e a jövő minden bimbájának? Nem *kötelessége*-e az ifjúságnak örök időktől fogva az önzetlen lelkesedés? És lehet-e bizalmad a jövő nemzedékben, ha idealizmusának csillagtűzét kioltotta a közöny és az önzés? Nincs, ebben a jövő nemzetékben neked sincs, nekem sincs.

De hát akkor minek írtam én ezt meg?

Annak, a ki veszni tért, nem használni se czirógatás, se ostor. A kiknek szánva voltak ezek a sorok, azok úgy sem fogják olvasni. A ki olvassa, kárhözható szóval betöri a fejemet, mert igazat mondtam. Minálunk nem divat azzal dicsekedni, a mi fáj. És igen megköszönhetem, ha valaki csak úgy vesz magának elégtételt, hogy gúnyos mosolysággal megveregeti a vállam. Hogy vagy, bús magyar?...

És én mégis megírtam, a mit akartam: hadd maradjon nyomatott emléke is ennek a mi szégyenletes kegyeletünknek, ha majd jőn egy egészségesebb nemzedék, a mely mert *politizálni*, t. i. méltóan meg fogja ünnepelni a nemzet szentjeinek emlékét.

Hát mégis lesz jobb hövő, hazafiasabb nemzedék?

Őh igen, a temetőbeli záporosónek szivárványa is volt. Két fiatal parasztember állt ott levett kalappal a Kossuth sírja mellett. Rá lehetne ugyan fogni, hogy a kíváncsiság vezette ki őket, hanem azt nem lehetne könnyű szerrel kimagyarázni, hogy miért sírtak. Alig hiszem, hogy a mi cifra szavaink indították meg őket. Hanem valami megmozdulhatott a Kossuth sírja mellett a szívük fenekén, valami, a miért én ő bennük látom a jövő nemzedékét. Nem az egyénekből, hanem az osztályban. Ebben vagy Magyarország jövődjéje. Pedig lehet, ez a két ember is csak pattogatott kukoriczát árul valamelyik utczasarkon. Melyiken nem tudom, hanem azt merem állítani, hogy március 15-én nem szoktak semmiféle erős esküvéseket tenni...

Móra szervező tevékenységének ismertetése után írónk akkori szemléletéről, életlátásáról, magatartásáról — a már elmondottakon kívül — a következőket állapíthatom meg:

Móra Ferenc magatartása, életformája alapvetően különbözött az akkori egyetemisták nagy többségének életmódjától, életstílusától. Az egyetemi hallgatók léha, üres, gondolatlanul, szórakozásra, lumpolásra épített világától Móra irtózott. Kéves szabad idejét a retorikai szakosztály ügyeinek intézésére, programja kimunkálására fordította. Móra a tartalmas élet, a komoly élet hírdetőjeként és megvalósítójaként áll előttünk egyetemista korában is.

Mórának az „Egyetemi Kör” vezetőségében betöltött funkciója lehetőséget adott arra is, hogy az akkori egyetemi hallgatók politikai szemléletéről — konkrét tapasztalásai alapján — igaz képet formáljon, alakítson ki magában. Móra demokratikus tartalmú nemzeti érzéssel, szemlélettel érkezett az egyetemre. Őszintén hitt a 48-as örökségben, frázis nélkül, igaz meggyőződéssel vallotta eszményképeinek Petőfit és Kossuthot. Eleinte azt hitte, hogy a magyar ifjúságban, az egyetemi ifjúságban Kossuth, Petőfi eszméinek harcosait találja meg. A *Politika és kegyelet* című vezércikke mutatja, hogy az úri Magyarország holnapi vezetőinek, az akkori egyetemista ifjúságnak politikai felelőtlenségét, nemzeti közömbösségét, csak frázisban élő hazafiasságát felismerte. Rájött arra, hogy nem generációs problémáról: az öregek hazafiatlanságáról és a fiatalok hazaszeretetről van szó, hanem az uralkodó osztályok értéktelenségéről. A *Politika és kegyelet* című vezércikk azt jelzi, hogy egyetemi éveinek tapasztalásai is erősítették benne a városi urak elitélését és a falusi parasztok dicsérő értékelését.

Móra ekkori szemléletének teljesebb, differenciáltabb értékelésére csak azután vállalkozhatom, miután bemutattam azt, hogy *Móra milyen irodalmi, művészeti tartalommal* telítette a retorikai szakosztály üléseit, s milyen gondolatosságú írásokat jelentetett meg az *Egyetemi Lapok*ban. Móra 1900. március 15-től lett az *Egyetemi Lapok* társszerkesztője. [31] Móra eddigi ismeretlen alkotásainak a vizsgálatára, elemzésére a következő fejezetben vállalkozom.

JEGYZETEK

- [1] Móra Ferenc: *Daru utcától a Móra Ferenc utcáig*. Budapest, 1962. 26—37.
 [2] Uo. 145—50.
 [3] Uo. 187—96.
 [4] Magyar Hírlap, 1928. július 1., 3—4.
 [5] Móra Ferenc i. m. 187—96.
 [6] Uo.
 [7] Uo. 373—80.
 [8] Uo.
 [9] Uo.
 [10] Uo.
 [11] Szegedi Napló, 1904. június 26.
 [12] *Hivatalos rész*. Egyetemi Lapok. 1899. október 15., 21—2.
 [13] Egyetemi Lapok. 1899. december 1., 12.
 [14] *Az irodalmi-rhetorikai szakosztály megnyitó ülése*. Egyetemi Lapok. 1899. november 25., 9—10.
 [15] Egyetemi Lapok. 1900. február 1., 8—9.
 [16] Uo.
 [17] Egyetemi Lapok. 1900. január 1., 11.
 [18] A „Tudományos viták és rhetorikai estélyek” ügykezelési szabályzata az *Egyetemi Lapok*. 1900. február 1. Az *Esték* című írása Anatole álnéven megjelent: Egyetemi Lapok. 1900. február 1., 8—9.
 [19] *Esték*. Egyetemi Lapok. 1900. február 15., 8—9.
 [20] Egyetemi Lapok. 1900. február 1., 15.
 [21] *Esték*. Egyetemi Lapok’ 1900. április 1., 10—1.
 [22] *Az egyetemi Kör első nyilvános fölvilágos estélye*. Egyetemi Lapok. 1900. február 15., 10—1.
 [23] Uo.
 [24] Egyetemi Lapok. 1900. április 1., 18.
 [25] *A mi ünnepünk*. Egyetemi Lapok. 1900. III. 15., 9.
 [26] *A Kossuth-gyász*. Egyetemi Lapok. 1900. április 1. 2—5.
 [27] Uo.
 [28] Uo.
 [29] Uo.
 [30] Uo.
 [31] Egyetemi Lapok. 1900. március 15., 19.

МОРА ФЕРЕНЦ В „УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБЩЕСТВЕ”

A. Хегедюш

Резюме данной статьи на русском языке публикуем в заключительной части (Научные записки 1973.)

FERENC MÓRA IM „UNIVERSITÄTSVEREIN”

Von A. Hegedűs

Die deutschsprachige Zusammenfassung wird nach dem Schlussteil der Abhandlung (Bd. 1973.) veröffentlicht.